

Mevlana Çevirilerinde Sembollerin Önemi: “Ney” ve “Gel” Örneğinde Mesnevi’nin Evrensel Hoşgörü Çağrısı

The Importance of Symbols in Masnavi Translations: The International Indulgence Invitation in the Examples of “Reed” and “Come”

Muharrem Tosun¹

Şule Erdoğan²

Özet

Bu çalışmada Mesnevi’de yer alan sembolik ifadelerden örneklerle Mevlana’nın çağrısının evrensel boyutunu ele almaktayız. Mevlana öğretisinin evrensel boyuta taşınabilmesinde çeviriler önemli bir rol oynamaktadır. Mesnevi çevirisi yapmak ve Mesnevi çevirisini yorumlamak, çevirinin ve çevirmenliğin sınırlarını aşan bir misyondur. Mesnevi çevirilerinin Mevlana’nın çağrısını dünyaya duyurabilmek için, Mesnevi çevirileri yalnızca bir çeviri işi olarak görüldüğünde, Mesnevinin çağrısı evrensel değerini kazanmaz.

Anahtar Kelimeler: Mevlana, Mesnevi Öğretileri, Çevirmen, Türkçe, Almanca ve İngilizce Tercümeleleri.

1 Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü
Öğretim Üyesi mtosun@sakarya.edu.tr

2 Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü Yüksek Lisans
Öğrencisi suleerdogdu@gmail.com

Abstract

The current study involves the international aspect of Mevlana's invitation in consideration of symbolic statements of Masnavi. Translations play an important role in the universal dimension of these teachings. Translating Masnavi and commenting on Masnavi translation is a kind of job that is beyond the bounds of translation and translatorship. To spread Mevlana's invitation stated in Masnavi translations, when Masnavi translations are assumed just as a translation mission, the invitation of Masnavi does not gain international value.

Keywords: *Mevlana, Masnavi Teachings, Translator, Turkish, German and English Translations.*

Giriş

Mevlana'yı ve Mesnevi'yi anlamak, Mevlana'nın eserlerinde kullanılan terimlerin ruhunun anlaşılmasıyla mümkündür. Mesnevi çevirisi yaparken, kelimeleri Mevlana felsefesinden bağımsız düşünürsek, Mesnevi'nin ruhunu dünyaya aktaramayız. Mevlana'nın sözleri bir tasavvuf ruhu ve geleneği içinde anlaşılabilirler ancak Mesnevi terminolojisi, sembol içinde sembol barındıran bir içyapıya sahiptir. Mesnevi'yi anlamak ve çevirebilmek, bu terim ve kavramların alt yapısını, dini ve toplumsal arka planını anlamakla mümkündür. Mesnevi'nin çağrısını günlük hayatın diliyle anlamak, Mesnevi'nin ruhuna uygun düşmez.

Mesnevi'yi günlük hayatın diliyle anladığımızda, arkasındaki büyük felsefeyi ve çağrıyı yakalayamayız. Bu eksiklik özellikle çeviriler için daha da önemlidir. Aynı kültür içinde yer alması nedeniyle Türkçede bir şekilde geleneksel olarak bir anlam yapısının, bir etkilenmenin çağrıştırdığı ifadeler, başka dile çevrildiğinde bu derinlikten tamamen uzaklaşarak, bağlamından ve sembolik çağrısından uzaklaşırlar. Mesnevi çevirmenlerinin, dili bilmek ve metni çevirmek gibi bir sınırlılık içinde bu büyük görevi yerine getirmeleri beklenemez. Hatta Mesnevi çevirmenliği tek başına çevirmenlerin üstesinden gelebileceği bir çevirmenlik de değildir. Tıpkı kutsal kitap çevirileri gibi, bir uzman grubunun birlikte çalışması gereken önemli evrensel bir görevdir. Mesnevi'nin her bir sözünün gönderme yaptığı gerçeklikler, inançlar ve felsefe tek bir çevirmenin çözebileceği bir yapı değildir.

Mevlana'nın Dili

Mevlana dünya üzerinde birçok insan tarafından gerek eserleri gerekse sema gösterileri ile tanınmakta ve uluslararası kültüre mal olmuş ilkeleri ile anılmaktadır. Burada şimdiye kadar yapılmış çok sayıda çevirinin etkisi oldukça önemlidir. Çünkü örnekleri kaynaklardan okuyarak edindiğimiz bilgiler ışığında çeviri, tarihte birçok medeniyetin kurulmasının temellerini oluşturmuştur. Çeviri yoluyla gerçekleşen medeniyet aktarımı, insanlık tarihinin karanlık çağlarına tutulan bir ışık, mum vazifesi görmüştür. Dünya toplumları Mevlana'yı ve evrensel çağrısını çevirileri üzerinden başka bir dil aracılığıyla öğrenmekte ve Mevlana ışığını çevirilerin dili üzerinden yeryüzüne yaymaktadır. Bu durum batı toplumlarında olduğu kadar Türkler için de geçerlidir, çünkü Mevlana bir Türk olmakla birlikte, Mesnevi'nin dili Farsçadır ve Türkçeleri çeviridir.

Mevlana'nın yaşadığı dönemde Anadolu Selçuklularının resmi dili Farsça idi. Yani devlet Türk, dili Farsça idi. Bu gelenek bilindiğı gibi Karamanođlu Mehmet Bey'in Türkçeyi resmi dil ilan ettiğı 1277 yılına kadar devam etti. Hatta o dönemlerde toplumda üç dil birden konuşuluyordu. Şairler Farsça, ulema Arapça, köylüler de Türkçe konuşuyordu.³

“Aslem Türkest egerci Hindu guyem”. (Her ne kadar Farsça söylüyorsam da aslım Türk'tür.)⁴

Mevlana, ev ortamında Hakaniye Türkçesi konuşmaktaydı. Dönemin resmi dili ise Farsça idi. 6 ciltten oluşan Mesnevi'nin ilk on sekiz beyitini kendisi kaleme almış, geri kalanını ise 1259-1263 yılları arasında hem öğrencisi hem de halifesi olan Hüsameddin Çelebi tarafından yazılmıştır. Hakaniye Türkçesi konuşan ve yazan Mevlana, Mesnevi'sini zaten yabancı bir dile çevirerek yazmıştır.

Zekanın birçok düzlemde meydana geldiğı düşünülecek olursa Mevlana'nın arka planda çocukluktan başlayarak beslediğı bilim dilinin Arapça, yazı dilinin Farsça olması onu yazılı dilde doğal olarak Farsça kullanmaya zorlamıştır. Bununla birlikte ana dilinin Türkçe olması ister istemez Farsçayı daha sade kullanmasına neden olmuştur. Farsçanın yazılı dildeki ağdalı kullanılışı yerine, konuşma dilini kullanarak dizelerini dile dökmesi onun ana dili olan Türkçesinin sade ifade şeklini seçtiğini gösterir (Yazıcı, 2011: 197-198).

Mevlana Dilinde Sembollerin Önemi

Mevlana'nın eserlerini okurken, anlatılan olayların ve düşüncelerin, kaynağı tabiatta bulunan dinamizmden doğan bir canlılıktan geldiğı hemen dikkatimizi çekmektedir. Her şey kendiliğinden, içinden geldiğı gibi anlatılmaktadır. Ama bu doğal anlatımda üstün bir zeka, çok ince bir ruh, eşsiz bir vecd, örneksiz bir aşk, emsalsiz bir sezış ve buluş kabiliyeti vardır. O'nun amacı mesajını insanların çoğuna ulaştırmak, halk kitlelerine hitap etmektir. Düşüncesi benzetmeler (metafor) vasıtasıyla berraklaşıyor. Şöyle diyor: “Ben kafiye düşünürüm; Sevgili bana der ki: Yeryüzünde başka bir şey düşünme! Ey benim kafiye düşünenim rahatça otur, benim yanımda

3 <http://www.semazen.net/yazar_yazi.php?id=1001>, (19.05.2012)

4 <http://www.semazen.net/yazar_yazi.php?id=741>, (19.07.2012)

devlet kafiyesi sensin. Harf ne ölüyor ki sen onu düşünesin! Harf nedir? Üzün bağının çitten duvarı. Harfi, sesi sözü birbirine vurup parçalayayım da seninle bu üçü de olmaksızın konuşayım” (Kayaoğlu, 2011: 568).

Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin eserlerinde de klasik şark edebiyatının müşterek malzemesi bulunan çeşitli motifler, ayetler, hadisler, enbiya kıssaları ve kendinden öncekilerin bilhassa Hakim Sinai ve Şeyh Attar'ın manzumlarının teşkil ettiği sanatındaki malzemenin mühim bir kısmını hayvan hikaye ve motifleri teşkil eder. Mevlana, bu hikaye ve motiflerde birçok konulara temas etmiş, tasavvufi, dini, felsefi, ahlaki ve terbiyevi düşüncelerini, görüşlerini, bazen başlı başına bir hikaye ile remzi olarak bazen de bir veya birkaç beyitten ibaret motiflerde telmih ve insan-hayvan, iç-dış benzerliklerinden ve münasebetlerinden faydalanarak yaptığı teşbihlerde izah etmiştir (Sakaoğlu, 2011: 175).

Mevlana semboller düşünürüdür. Kelile ve Dimne adlı eserde çok belirgin olarak sunulan sembollerle örülü ve ders veren yapının benzerini Mevlana'da bulmak mümkündür. Kelile ve Dimne'nin hayvan motiflerinin aksine, Mevlana'nın çağrısı insanı yine insan olarak sembolleştirme, başka bir kılıkta hikayesini anlatmadır. Mevlana'nın çağrısı, tüm sembolleri araç olarak kullanmak suretiyle insana varmaktır. İnsan hikayelerinden insanlık için dersler çıkar.

i) Ney'in Hikayesinin Sembolik Anlamı ve Çeviriye Yansımaları

Sembollerin anahtarı ve istisnası neydir. Ney, hem insana dönüşen hem de insanın dönüştürdüğü bir ikili işleve sahip anahtar bir semboldür. İnsan hem neydir, hem neyin üfleyip harekete geçirdiğidir. Ney insanla özdeşdir. Ney'in, serüveni insanlığın pişme serüvenidir. Neyin serüveni, hayatın anlamıdır, terbiyedir, şekillenmedir. Bu yüzden neyin hikayesi Mevlana felsefesini anlamada temel bir yere sahiptir. Mesnevi'nin anlaşılmasında çevirmenlerin ney gibi sembollerin hikayelerini kavrayarak ilerlemesiyle ancak çeviri için derin bir bakış açısı ve ruhu kavrama söz konusu olabilir.

Ney yapan usta kamışlıktan bir kamış kesti. Ona dokuz delik deldi, adına da Adem koydu. Ey ney! Sen seni çalan neyzenin dudaklarından feryada geldin, inlemeye başladın. Fakat sen, seni

nefesiyle feryada getiren neyzenin dudaklarını değil, o dudaklara nefes veren dudakları gör!⁵

Hız Muhammed ilahi aşk sırrını Ali'ye söylemiş. Bu sır Ali'ye ağır geldiği ve kaldıramadığı için Ali, Medine dışında kurumuş bir kuyuya gidip bu sırrı anlatmış. Kurumuş kuyu sırrın yükünü kaldırmadığından taşmış. Sonra kuyunun kenarında kamışlar baş göstermiş. O civarda koyun güden bir çoban bu kamışlardan birini kesip muhtelif yerlerinden delmiş ve üflemeğe başlamış.

Ney üzerinde toplam yedi delik vardır. Bunlar insan yüzüne benzetilmiştir. İki göz çukuru, ikisi kulak, ikisi burun deliği ve diğeri ise ağızdır. Çıkan ses kalplere coşku ve heyecan verip ilahi sırrı anlatır olmuş. Peygamberimiz bir gün bu çobanın ney sesini işitince durumu anlamış ve Ali'ye demiş ki: “Ya Ali sırrı söylemişsin.” O günden sonra ney, hiç susmamış. Onu vatanından, o kamışlıktan kestiklerinden bu yana hep feryat etmiş, herkesin yüreğindeki bam teline dokunmuş. Beşeri hayattaki insan-ı kamil'i sembolize eden ney, vatanından ayrıldığından bu yana feryat etmekte, özüne yani o dudaklara nefes veren dudakların sahibine Yaraticıya dönmek istemekteydi. Yaraticının emanetini taşıyan insan, Mevlana Mesnevi'sinde ve tasavvufta ney simgesi ile sembolize edilmiştir. Ney, onu üfleyeninin ruhu ile beslenmiş, kimileri için ayna olmuş. İnsanlar ona baktıklarında kendilerini görmüşler. Karşımızdaki insanlara baktığımızda ancak kendimizi görürüz, onu değil. Ama asıl olan onu görebilmek için kendimiz ayna olabilmeliyiz. Bu noktada göz ardı etmememiz gereken nokta; Mesnevi ile tasavvuf dilinin birçok simge ile örölü olduğu, örtölü anlamlar içerdiğidir. Güneşe çıplak gözle baktığımızda gözlerimiz nasıl sulanıyorsa ve ardından görme yetimiz hemen gelmiyor ise Mesnevi okurken bazı anlamları ilk bakışta göremediğimizdir. Ayrıca hiç ney sesini duymamış gerek Müslüman, gerek Hıristiyan birine, neyin sesini ve fiziksel boyutunu anlatmak pek mümkün değildir. Neye benzeyen yönler diğer müzik aletlerinin benzeyen yönleri ile anlatılabilir ama birebir örtüşmez. Kişi bizzat neyi dinlemeli, sema gösterisini izlemelidir. Böylece kendi kültürü ile örtüşen noktaları varsa zihnindeki karelere neyi daha kolay yerleştirebilir ya da ney için yeni bir kare oluşturabilir.

Ney sembolü Mevlana çevirilerinde sembollerin aktarım zorluğuna önemli bir örnektir. Ney'in sembolik değerinin ifadesini bulmadığı bir Mesnevi çevirisi, Mevlana'nın çağrısını anlatmada eksik

5 <http://dosyalar.semazen.net/DivaniKebirdenSecmelercilt_4.pdf>, (08.06.2012)

kalır. Benzer bir sembolü biz Yunus Emre’de bulmaktayız. Yunus Emre’nin dolap şiiri yine bir insanı anlatma, bir pişme serüveni olarak Mevlana’nın mesajıyla benzer bir çağrıda bulunur. Mesnevi çevirmenlerinin bu çağrışımsal anlamı iyi bilmeleri çeviri için kaçınılmazdır.

Orijinal Beyitler:

1.Bişnev in ney çün hikayet miküned

Ez cüdayiha şikayet miküned

2.Kez neyistan ta mera bübrideend

Ez nefirem merd ü zen nalideend

3.Sine hahem şerha şerha ez firak

Ta biguyem şerh-i derd-i iştiyak

4.Herkesi ku dur mand ez asl-ı hiş

Baz cuyed ruzgar-ı vasl-ı hiş

5.Men beher cem’iyyeti nalan şüdem

Cüft-i bedhalan ü hoşhalan şüdem

6.Herkesi ez zann-i hod şüd yar-i men

Vez derun-i men necüst esrar-i men ⁶

Türkçe Çeviri:

1. Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:

2. Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın... herkes ağlayıp inledi.

3. Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiyak derdini açayım.

4. Aslında uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.

5. Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.

⁶ <<http://www.semazen.net/sp.php?id=141>>, (08.03.2012)

6. Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı.⁷

İngilizce Çeviri

1. Now listen to this reed-flute's deep lament

About the heartache being apart has meant:

2. "Since from the reed-bed they uprooted me

My song's expressed each human's agony,

3. A breast which separation's split in two

Is what I seek, to share this pain with you:

4. When kept from their true origin, all yearn

For union on the day they can return.

5. Among the crowd, alone I mourn my fate,

With good and bad I've learnt to integrate, (Mojaddedi, 2004: 4-6)

Almanca Çeviri

1. Höre auf die Geschichte der Rohrflöte, wie sie sich über die Trennung beklagt:

2. "Seit ich aus dem Röhrriecht geschnitten wurde, hat meine Klage Mann und Frau zum Weinen gebracht."

3. Ich suche nach einer von der Trennung zerrissenen Brust, der ich meinen Sehnsuchtschmerz enthüllen kann."

4. Jeder, der weit von seinem Ursprung entfernt ist, sehnt ich danach, wieder mit ihm vereint zu sein.

5. Vor jeder Gruppe in der Welt habe ich meine klagenden Noten gespielt, vor Unglücklichen und Frohen. (Meyer, Kaveh & Azer, 2005: 45-46)

⁷<http://www.semazen.net/show_text_main.php?i?id=1658&menuId=322>, (09.03.2012)

Türkçe dahil tüm çevirilerde, önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Türkçede ve Almancada erkek ve kadın / Mann und Frau şeklinde beliren mesaj, İngilizce çeviride “each humans..” olarak çevrilmiş ve Mevlana’nın “insan” vurgusu öne çıkarılmıştır. Türkçede “vuslat”, kavuşmayı simgelerken, aynı beytin İngilizce ve Almanca çevirilerinde; “union” ve “vereint” ifadelerinde, insanların birleşmesine vurgu vardır. Türkçe çevirilerin genelde kaynak metne yardımcı olan çeviriler olduğu için, kelimeleri çevirmekle yetinildiği, oysa İngilizce ve Almanca çevirilerde, kaynak metinden bir yardım alınamayacağı düşünüldüğü ve bir başka kültürde yazıldığı için, metnin ruhunu yansıtacak ifadelerin öne çıktığı görülmektedir. Mevlana’nın Türkçe çevirilerinin yeterince çevirinin ruhunu yansıtamaması, Mevlana’nın Türk oluşundan ve sanki bir eski dil düzeyini yansıttığından dil içi çeviri izlenimi vermektedir. Oysa Mevlana Farsça yazmış ve söz konusu olan çeviri bir dil içi çeviri değil, bir diller arası çeviridir. Bu yüzden Mevlana’nın Türkçede yeterince etkili okunup, beyitlerinin çağrısının Türkiye’de yeterince etkili olmadığı söylenebilir. Diğer dillere çevirilerinin Türkçeden daha iyi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü Mesnevi’nin Türkçeye çevrilmesi normal bir dil faaliyeti olarak görülürken, diğer dillere çevirisi, çok önemli bir kültürler arası faaliyet, bir evrensel misyon olarak anlaşılmaktadır.

ii) “Gel” in Sembolik Anlamı ve Çeviriye Yansımaları

Mevlana’nın en çok tanınan ve söylenen şiiri “Gel” şiiridir. Mevlana’yı tanıyan hemen her insanın ilk aklına gelen şiirdir bu. “Gel” sembolü Mevlana düşüncesinin, Mevlana hümanizminin temel sembolüdür. Gel bir eylem ve bir temizlenme çağrısıdır. Bir umut ve bir aydınlık çağrısıdır. Mevlana’da “gel” in anlamı, günlük hayatta yaygın olan “ne olursan ol, ne yaparsan yap fark etmez” anlamında olmayıp, bir temizlenmeye çağrı olarak çıkar ortaya. Fakat bunu anlayabilmek için yine Mevlana düşüncesinin ve çağrısının anlamını bilmek gerekir. Çeviri için bu felsefenin anlamı daha da büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu bakış açısını iyice bilmeden, Mevlana’nın çağrısını anlamadan yapılacak bir çeviri, metnin ruhunu kaybettirecek ve bir çağrıdan çok bir kaygısızlığı çağrıştırabilecektir.

“Gel” şiiri ve çeviri örneklerini sunarak “gel” in Mevlana’daki sembolik anlamı üzerinde durmak istiyoruz:

“Gel, gel, ne olursan ol yine gel,
İster kafır, ister mecusı, ister puta tapan ol yine gel,
Bizim dergahımız, ümitsizlik dergahı değildir,
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel...”⁸

Yıllarca birçok yerde “Gel! Teninin rengi, ırkın, dilin ve asıl olan dinin ne olursa ol gel diye” tercüme edilmiştir. Gerçekten bu beyitte yatan sır, bu mudur? “gel” in anlamı bir hoşgörü mü bir tahammül müdür? “Gel” in anlamı “ne yaparsan yap hoş görürüz” müdür? Mevlana’yı anlamak için İslam’ı ve Kuran’ın mesajını anlamak gerekir. Hoşgörü bir serbest kılmayı da beraberinde getirir. Mevlana bir durum tespiti değil bir çağrı yapmaktadır. Çünkü hoşgöründe kişi, karşıdaki kişinin hatalarını hoş görür, fakat değişmesi için onu zorlamaz. Fakat tahammülde karşı koyabilme ve dayanma vardır. Yani hata yapıldığında onu kabul etmiyor, düzelmesi için ona yol gösteriyoruz. Bu tahammülün gereğidir. “Gel” şiirinin anlaşılmasında ve çevirilerinde, hoşgörü ve tahammül arasındaki çizgiye dikkat edilmediği ve bu nedenle “gel” şiiri “hoşgörünün simgesi” olarak görülmektedir.

İslamiyet’e göre her insan Müslüman doğar fakat Hıristiyan, Yahudi olarak yaşar. Mevlana’nın bu beyit ile belirtmek istediği aslında “Ne olursan ol gel”, değil bunun yerine “Dön gel”. Olmalıdır. İçinde bulunduğu durumdan uzaklaş, gömleğini ve dinini değiştir de gel” demektir. Din, insanların yürüdüğü yoldur. Kişi yanlış yolda yürüyorsa, en başta yolunu değiştirecek ve ancak öyle kabul görecektir.

Mevlana’nın evrensel boyutta bu kadar ilgi görmesi, öğretilerinden yola çıkarak birçok insanın yürüdüğü yolu değiştirmesi ile hayata karşı bakış açısına getirdiği yeniliklerin nedenleri altında çevirinin önemi göz ardı edilemez. Bilindiği üzere isimlerini sürekli olarak duyduğumuz çevirmenler; Mesnevi’nin Osmanlıca metinlerden yola çıkarak Türkçeye çevirisini yapan Abdülbaki Gölpınarlı, Annemarie Schimmel Almancaya, Reynold Nicholson ise İngilizceye çeviriler yapmışlardır. Çevirmenler çeviri sürecinde metin içinde geçen kendi kültürlerine yabancı olan ya da karşılık bulmada sıkıntı çektiklerinde, kendi başına yeterli olamazlar ve birçok uzmanla

⁸ <<http://www.mevlana.com/>>, (19.07.2012)

işbirliği yapmak zorunda kalırlar. Çünkü Mesnevi bir kişinin tek başına anlayıp, aktarabileceği, hele başka kültürde karşılığını kolayca bulabileceği bir metin değildir. Bu gibi durumlarda eksik ya da yanlış anlama/yorumlama durumları yaşanabilir. Daha önce de belirttiğimiz üzere Mesnevi dili açısından incelendiğinde içinde birçok simge ve göstergeyi barındırmaktadır. Kimi çevirmen anlamın aktarımını ön planda tutarken, kimi çevirmen dini unsurların aktarımını, kimileri ise biçem açısından okurda o etkiyi bırakma hissiyle çevirilerini kaleme almışlardır. Yukarıda bahsedilen durumları somutlaştırmak için birkaç örnek sunmak istiyoruz:

Orijinal Beyitler:

“Baza, baza her ançi hesti baza,
Ger kafirü, gebru, putperesti baza,
In dergehi ma dergehi növmidi nist,
Sad bar eger tövbe sikesti baza.”⁹

Türkçe Çeviri:

Gel, gel, ne olursan ol yine gel,
İster kafir, ister mecusi, İster puta tapan ol yine gel,
Bizim dergahımız, ümitsizlik dergahı değildir,
Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel...¹⁰

İngilizce Çeviri:

“Come, come again, whoever you are, come!
Heathen, fire worshipper or idolatrous, come!
Come even if you broke your penitence a hundred times,
Ours is the portal of hope, come as you are.”¹¹

Söz konusu çevirilerde “gel” anlamına gelen “come” fiili kullanılmıştır. Her birinde kişinin özünde ve yürüdüğü yolda herhangi bir değişiklik

9 <<http://lisani-farisi.com/farsca-hat-eserleri/>> (19.07.2012)

10 <<http://www.mevlana.com/>>, (19.07.2012)

11 <<http://adnantuncel.com/mevlana.html>>, (19.07.2012)

yapmasına delalet eden bir anlam ihtiva etmemektedir. Halbuki bunun yerine daha önce de belirttiğimiz gibi değişimi içeren, özüne dönmesine işaret eden kelimeler kullanılabilir. Alternatif olarak “Return and change yourself and then come” ifadesi sunulabilir çünkü Mevlana Farsçadaki “baza” kelimesiyle “dön gel” demek istemiştir. Aksi halde Mevlana “baza” yerine, yine anlamı “gel” olan “biya” kelimesini kullanırdı.

İslamiyet’in kutsal kitabı Kuran’da ve Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat “b” harfi ile başlamıştır. Çünkü Kuran’daki ilk ayet “Bismillahirrahmanirrahim” dir. Buna benzer durumlar Mevlana Mesnevi’sinin birinci beyitinde “Bışnev in ney çün hikayet miküned Ez” de görölmektedir.

Aşk romanı yazarı Elif Şafak bu tür şifreleri dikkate almış olacak ki adı geçen romanında yukarıda bahsettiğimiz göstergelere uygun davranmıştır. Kitabın her bir bölümünde ilk ifadenin ilk harfi “B” harfidir.

Örneğin;

“Bir taş nehre düşmeye görsün...

Bu akşam yemekte...

Başımın üstüne bir dam bulmalıyım bu şehirde.” gibi sayısını çoğaltabileceğimiz örnekler verebiliriz (Şafak, 2009: 48, 143).

Mesnevi I. Beyit

İngilizce Çeviri:

Listen to the reed (flute),how it is complaining! It is telling about the seperations (Nicholson,1926).

Almanca Çeviri:

Höre die Ney, wie sie weint. (Türkmen, 2011: 17- 22)

İngilizce “listen” fiili, Almanca çevirilerde “hören” fiili kullanılmıştır. Göstergelerin doğru bir biçimde kullanılabilmesi adına İngilizce çeviride “to be all ears” filini sunabiliriz. Çünkü burada Mevlana “dinlemek” anlamındaki Farsça “gufte” kelimesini kullanmamış, kutsal kitaptaki ilk ayetin “b” harfi ile başlamasına sadık kalarak aslında o da Farsçadaki “dinlemek” anlamındaki “bışnev” ile başlamıştır.

Alternatif İngilizce Çeviri

Be all ears, how Ney is crying out!

Bizde burada neyin feryadının yalnızca dinlemek değil, onu can kulağıyla dinlemek gerektiğini ifade eden ve Mevlana sembolünü yerine getirmek için “b” harfi ile başlayan “be all ears” kelimesini kullandık.

Yukarıda kısa örnekler verdiğimiz çeviriler bize Mevlana çevirileri yapmanın zorluğunu göstermektedir. Her bir kelime bildiğimiz anlamında olmayıp, bambaşka işaretler içermektedir. Her bir kelimenin çevirisi için oldukça derin bir arka plan bilgisi gerekmektedir.

Sonuç

Mesnevi’yi herhangi bir şerh üzerinden incelerken bir takım sorunlarla karşılaştık. Çevirmenlerin kaçınılmaz olarak çevirilerde hataya düştüklerini ve bu hataların günümüze dek geldiğini gözlemledik. Her çeviri eylemi, çevirmenin bireysel kaleminden çıktığı için çevirilerde farklı algılamalar ve bunlara yönelik yorumlar getirdiklerini gördük. Kaynak metin yazarı ile çevirmenlerin istişare etme gibi bir durumu söz konusu olmadığından alternatif olarak; hata oranını olabildiğince azaltmaya çalışmak adına bir komisyon toplanması söz konusu olabilir. Bu komisyon üyeleri arasında bir mutasavvıf, bir Fars Dili ve Edebiyatçısı, bir Hıristiyan teolog, bir karşılaştırmalı dinler tarihçisi, bir dilbilimcinin ve bir sosyologun, bir şiir çevirmenine konuları anlatıp sonra çevirisine yardımcı olması uygun görülebilir. Fars Dili ve Edebiyatçısı, kelimelerin (biya ve baza vb.) hangi bağlamda ne gibi anlamlar kazandığını başarılı bir şekilde sunabilir, kelimenin seçilmesindeki nedeni rahatlıkla açıklayabilir. Doğu ve batı mistisizmi arasındaki farkları bilen bir Hıristiyan teolog, İslam tasavvufunun yanlış bir şekilde Hıristiyan mistisizmiyle karıştırılmasını engelleyebilir. Şiir çevirmeni; her iki kültüre de hakim, dil uzmanı olduğu için bu tahliller ışığında erek metni oluşturabilir. Bu komisyondaki uzmanların konuyu tartışması ve bir sinerji oluşturması ile çevirinin kalitesi oldukça yükseltilebilir. Eş zamanlı olarak metinlerde geçen kelimelerin hangi dilde nasıl bir karşılığı olduğu, kültüre bağlı öğelerin tartışılarak en doğrusunun bulunması ve arka fonda da sürekli olarak ney sesinin dinlenilmesi ile bir çevirinin yapılması, verdiğimiz bir örnektir. Bu sebeple Mesnevi okumalarında

miskin dervişlerin birer semazene dönüşmesi, neyzenlerin neyin feryadını dile getirmeleri ve Mevlana'nın vücuda bürünmesi ile okumalar bu şekilde gerçekleşir. Bu sayede çevirmen erek metni, adeta kaynak metin haline getirebilir. Sürekli karşılaştığımız “çeviri kokuyor.” ifadesinden de bir o kadar uzaklaşmış olabiliriz. Metni okuyan bir Müslüman ya da bir Hıristiyan, bir Farslı gibi tıpkı kendisini o kültürün içindeymiş gibi hissedebilir. Birçok uzmanın işbirliği ile meydana gelecek olası çeviriler; Mesnevi gibi birçok sembolü içinde barındıran, ney sesiyle gönüllere ve kulağa hitap eden, özlü beyitler sayesinde gönüllerdeki bam teline daha iyi hitap edebilir. Mesnevi'nin mesajının daha doğru aktarılması sağlanabilir, aynı zamanda biçem açısından beyitlere önem verilebilir ve erek kültür alıcıları için kaynak metnin ruhunu çağrıştıran çeviriler sunulabilir.

Mevlana'nın ve Mesnevi dilinin sembollerle örülü olduğunu ve bu semboller anlaşılmadığında ise çevirisinin Mevlana felsefesini tam yansıtmadığını söyleyebiliriz. Mesnevi'yi anlamak ve çevirmek herhangi bir çevirmenin başaracağı iş değildir. Bu yüzden Mesnevi çevirilerini, Hieronymus'un Agamemnon çevirisini yaptıktan sonra kendi çevirisi için söylediği “ Böyle bir eseri kendi aslına göre çevirmek mümkün değil” (Stolze, 2011: 21) sözüyle açıklayabiliriz. Gerçekte Mesnevi çevirileri sıkça yapılmaktadır, fakat Mesnevi'yi kendi doğasına uygun tam bir çeviriyle yapmak hemen hemen mümkün değildir. Mesnevi ancak yorumlandığında ve kendi gerçekliği, felsefesi içinde anlaşıldığında çevrilmiş olur. Böyle bir çeviri ise kelimelerle halledilemeyecek bir çeviridir. Daha çok Mevlana'nın toplumsal ve kültürel olarak anlaşılmasıdır. Ancak bunun sonucunda Mevlana çevirisi aslına göre yapılacak ve okur tarafından anlaşılacaktır. Mesnevi çevirilerinde asıl sorunun Türkçe çevirilerinde olduğunu söylemek ve tartışmak bu makalenin boyutunu aşmaktadır. Mesnevi'yi anlaşılmış görerek, sadece kelime sadeleştirme yoluyla yapılan düzenlemelerden okunan Mesnevi çevirileri, Türk okurunun Mesnevi'ye ulaşmasını ve Mesnevi'nin çağrısına ulaşmasını, hazzına varmasını engellemektedirler. Mesnevi'nin diğer dillere çevirisinin bir bütün halinde çok ciddi bir çeviri faaliyeti olarak yapıldığını gördüğümüzde, aynı çabanın Türkçeye çevirisi için gösterilmemesi büyük bir eksikliklerdir.

Kaynakça

GÜLEÇ, İ. (2011) “Elif Şafak’ın “Aşk” Romanı Üzerine Geç Kalmış Bir Yazı”, H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya, ss. 18-27.

KAYAOĞLU, İ. (2011) “Mevlana’da Tabiat Sevgisi,” H. Sarı (Ed.), *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya, ss. 568- 574.

Mesnevi’nin İlk 18 Beyiti. <http://www.semazen.net/sp.php?id=141> (08.03.2012).

MOJADDEDI, J.(2004) *The Masnavi Jalaal Al-Dain Raumai; Jalal Al-Din Rumi*, Oxford University, New York.

MEYER, B., K, J.D. Azar (2005) *Matnawi I*, Stadtverwaltung Konya, Konya.

NICHOLSON, R. (1926) “Daru’l Masnavi of the Mevlevi Order”, <http://www.dar-al-masnavi.org/reedsong.html#4> (22.05.2012).

SAKAOĞLU, S. (2011) “Mesnevi’deki Hikayelerin Kaynakları ve Tesirleri”, H. Sarı (Ed.). *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya, ss. 171-178.

STOLZE, R. (2011) “Übersetzungsthorien eine Einführung”, *Tübingen: 3, Auflage*, Narr Verlag.

ŞAFKAK, E. (2009) *Aşk*, 1. Baskı, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, İstanbul.

TÜRKMEN, E. (2011) *Besinnung Mevlana Jelaleddin Rumis Schönste Verse*, 2. Baskı. Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul.

YAKIT, İ. (2011) *Mevlana’nın Milliyeti*, http://www.semazen.net/yazar_yazi.php?id=1001 (19.05.2012).

YAZICI, M. (2011) “Mesnevi ve Divan-ı Kebir Çevirileri Kültürel Sermaye ve Mevlana Çevirileri”, H. Sarı (Ed.) *Nevniyaz Hazreti Mevlana Celaleddin-i Rumi* içinde Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya, ss. 193-205.

...”<http://adnantuncel.com/mevlana.html>”, (19.07.2012)

...”<http://www.mevlana.com/>”, (19.07.2012)

...http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=1521,
(20.07.2012)

...”http://www.semazen.net/yazar_yazi.php?id=741”, (19.07.2012)

... “ http://www.semazen.net/show_text_main.php?id=1658&menuId=322”, (09.03.2012)

...”<http://lisanifarisi.com/farsca-hat-eserleri/>”, (19.07.2012)